

CULTURA & ESPECTÁCULOS

Lluís Vergés

Professor associat d'Història Moderna a la UIB, Antoni Picazo Muntaner impartirà, junt amb Jaume Mascaró, el curs de la UIMIR «Bruixes i fetillers a Menorca» que es farà el 17 i el 18 de novembre a Maó

Com es va interessar pel tema de la bruixeria?

— Havia fet un article i a partir d'aquí me van demanar per fer conferències per a persones majors a través de la Universitat Oberta per a Majors (UOM). D'aquí vaig passar a una assignatura, també per la UOM, i van ser els alumnes que en certa manera me van empènyer a investigar més el fenomen. Això va acabar amb un llibre que va sortir l'any passat i que es diu «In Umbra. Societat, poder i bruixeria a Mallorca». Aquesta obra tracta del tema aquest de la bruixeria, fetilleria i processos inquisitorials. Per això vaig haver de llegir un caramull de processos inquisitorials de l'Arxiu Nacional a Madrid.

I de Menorca?

— També hi havia processos a Menorca i a Eivissa. Els de Menorca eren bastant diferents que els de Mallorca.

Quines diferències hi ha entre els casos de les dues illes?

— Hi ha una variació molt notable. La bruixeria i fetilleria es feien per procés inquisitorial, però la inquisició espanyola no creia en bruixes i, per això, totes les penes eren molt suaus. Algunes eren absolutament ridícules, molt de casos quedaven arxivats. Les més dures eren qualque vegada una fuetada i no passava res més. A mesura que passen els segles, del XVII a principis del XVIII, pràcticament tots els judicis a Mallorca per fetilleria o bruixeria són arxivats.

En canvi a Menorca, començam a l'inrevés. En el segle XVI i XVII, els processos per fetilleria i bruixeria són molt nombrosos, però les penes són molt ridícules, com, per exemple, anar dos dies a missa. Quan arribam al segle XVIII el tema canvia notablement. Davant la suposada inacció de les autoritats religioses que no creien en això, les autoritats civils sí que van prendre mesures més que res per crear la por i això es va traduir almenys en una condemna a mort.

Això, coincidí amb la dominació anglesa?

— Sí. Et parl de memòria però crec que aquesta condemna a mort va ser el 1712. Va alliberar la pressió perquè tothom es

Antoni Picazo | Professor d'Història a la UIB

«La inquisició espanyola no creia en les bruixes»

Autor d'un llibre sobre el tema, impartirà un curs a la UIMIR, junt amb Jaume Mascaró, sobre la bruixeria a Menorca

«Si poses la televisió a la nit veus que encara hi ha fetillers»

► «En els temps actuals també hi ha fetilleria. Basta obrir la televisió qualsevol vespre a partir de les 12 de la nit i hi ha canals temàtics que es dediquen a endevinar el futur, a resoldre problemes d'amor, a curar malalties incurables o tota aquesta mena. Són engallpadors, serien fetillers. Tota aquesta picaresca avui en dia encara continua. De fet en esclatar la crisi es va destapar que molt de banquers per fer inversions consultaven vidents».

pensava que estava embruixat, veia esperitats per tot. Llavors en un moment de trànsit entre el poder espanyol i el britànic, de penúria econòmica, de guerra, se li va afegir el terror públic, una histèria col·lectiva general. Per acabar amb aquest terror, davant la inoperància de les autoritats religioses, que no hi creien, les autoritats civils van tirar pel camí ràpid i va acabar amb una mort.

A què atribueix que la inquisició espanyola no creies en bruixes i, en canvi, sí a l'Europa del Nord?

— A Espanya hi va haver una línia molt clara que és 1619. En aquesta data hi va haver els processos de Logroño. Un inquisidor va fer un extraordinari informe per la Suprema de Madrid on es carregava la història de la bruixeria i la fetilleria. Llavors a Espanya s'aplicà el criteri de la raó.

En canvi a Europa, sobretot a l'Europa protestant, l'esperit era formar un ciutadà allunyat dels vells pecats de l'Europa catòlica. Eren extremadament

Picazo és autor d'un llibre sobre bruixeria a Balears. Foto: J. MOREY

puristes i aquest purisme exacerbat -no podem parlar d'una teocràcia, però gairebé- va portar moltíssimes morts. Es parla d'unes dos-cents mil persones, sobretot dones, que van ser executades a Centreuropa.

Què es proposen vostè i Jaume Mascaró en el curs?

— El curs consta de tres blocs. Començam amb una introducció en què explicam d'on ve

aquest fenomen, la distinció entre bruixeria i fetilleria o perquè hi va haver un Papa determinat que va dir que no era paganisme sinó bruixes o la relació entre les òlibes i les bruixes. Després aprofundirem en el cas de la inquisició a Menorca i exposarem un parell de casos sonats de fetilleria a Menorca. I finalment Jaume Mascaró farà una explicació antropològica.

Quina és la diferència entre bruixeria i fetilleria?

— És una distinció de caràcter tan legal com científic. Una bruixa és aquella persona que ha fet un pacte amb el dimoni pel qual obté unes capacitats sobrehumanes: volar damunt una granera, travessar parets, convertir-se en animal... Una cosa irreal, impossible. La inquisició en aquest cas sí que tenia el cap damunt l'esquena i deia que això era impossible, que les dones no volaven damunt graneres. La fetillera és aquella persona que emprava determinats recursos naturals per a canviar les seves realitats, o per curar o per matar. D'aquí que també les fetillers a vegades engalipen i per això la inquisició les considerava com embacaudoras, per enamorar, per trobar un parent perdut... El ritual era fer una comèdia, cobrar i llavors desapareixien.

Com explica el clima d'histèria col·lectiva que es va donar amb la bruixeria en alguns moments del passat?

— Això és explicable per moltes circumstàncies. La principal és que de 1300 fins a 1800 es dona un canvi climàtic brutal en què les temperatures van caure vertiginosament. Estem parlant d'una societat agrària. O fa neu pel juliol o hi ha molta calamarsada o no plou o hi ha una plaga de llagosta, com va ser el cas de Menorca. La gent no entenia aquest canvi climàtic. Per ells era cosa de màgia, cosa del dimoni i darrere del dimoni sempre hi ha les bruixes.

Com s'explica que la bruixeria i fetilleria fos un fenomen majoritàriament femení?

— Té una explicació social. Estem parlant d'una època en la que no hi havia seguretat social. Llavors quan una senyora quedava viuda i no tenia cap xarxa de solidaritat havia de sobreviure de qualque manera. Una era la prostitució i l'altre la fetilleria. Mares fadrines també havien d'emigrar, perquè en aquell moment tenir fills sense pare conegut era un gran estigma social. Anaven a grans ciutats i tenien dificultats per a sobreviure de qualque manera. La fetilleria era una de les sortides.

El canvi climàtic entre 1300 i 1800 explica molts dels fenòmens d'histèria col·lectiva vinculats amb la bruixeria»